

Irak mielessään...

Yhdysvaltojen ja liittouman hyökkäys Irakiin oli jälleen kerran osoitus siitä, että väkivalta ja oikeus voivat pukeutua samoihin kaapuihin. Sodan lopputuloksesta ei ollut epäilyksiä, mutta uskon silti monien olleen yllättyneitä sen kulusta. Saddam Husseinin johtama diktatorinen järjestelmä romahti liittouman sotakoneen alla nopeasti, aivan kuten Afganistanin Taleban- hallinto edellisessä suursodassa. Liittouman saama tuki oli kuitenkin selvästi pienempi kuin terrorismin vastaisessa liittoumassa, joka rakentui Yhdysvaltojen johdolla nopeasti syyskuun 2001 tapahtumien jälkeen.

Irakin systeemiä kohtaan tunnetusta vastenmielisyydestä huolimatta liittouman toimet aiheuttivat ja aiheuttavat edelleen laajalti närää, mistä osoituksena parhaillaan satoja tuhansia ihmisiä keränneet sodanvastaiset mielenosoitukset. Suomessakin nähtiin suurimmat joukkoesiintymiset sitten 1980-luvun rauhanmarssien. Suurimman kulkueen 20000 ihmistä on nyky-Suomessa paljon.

Liittouman ongelmat olivat ja ovat yhä sen propagandaan liittyviä. Sodan perustelut ontuivat, eikä niihin uskottu laajasti. Joukkotuhoaseita, kemiallisia tai muita, ei löytynyt vaikka etsintä on ollut tarkkaa. Propagandassa nämä olivat kuitenkin jatkuvasti esillä näyttävästi. Lähes päivittäin esiin nostetut syytökset, jotka tukivat sodan edellä esitettyjä perusteluja, valtasivat tilaa maailman joukkotiedotusvälineissä, mutta kuten tähän mennessä on käynyt, ne kaikki ovat osoittautuneet kerta toisensa jälkeen uutisankoiksi.

Psykologisen sodankäynnin teemat nousivat osaksi maailmanlaajuista uutisointia. Me saimme maistaa samaa lääkettä, jota tarjottiin piiritettyjen kaupunkien väestölle. Monet uutisankat piiritettyjen kaupunkien mielialoista ja "kapinoista" olivat siitä osoituksia. Kapinoita ei koskaan syntynyt, mutta niistä kirjoitettuja palstametrejä riitti. Sama linja jatkui sotaoperaatioiden päätösvaiheessa:

vapautuksen riemun uutisointi järjestettyine patsaankaatajaisineen eivät sittenkään olleet muuta kuin propagandaa.

Käytäntö osoittaa kuinka tärkeäksi informaatioidankäynti on nyky maailmassa tullut. Missä tahansa sodassa käydään entistä selvemmin taistelua ihmisten mielistä.

Disinformaation, taivuttelevan uutisoinnin ja suunnitelmallisten uutisankkojen levittäminen on osa jokapäiväistä menettelyä. Kun sitten nykysotien mukanaan tuomalla informaatiovyöryllä on kyky sitoa ihmiset pitkäksi aikaa mediavastaanottimiensa ääreen, on vaarana, että ihmiset tulevat manipuloiduksi - siltä heitä suojaa oikeastaan vain kyllästyminen.

Tässäkin sodassa sodan kannatus nousi sitä käyvissä valtioissa huomattavasti yli tavanomaisten mielipide- ja esimerkiksi puoluerajojen. Uskon vakaasti, että se on ennen muuta sodan propagandaan myönteisesti suhtautuvan median manipulaation tulosta. Sodan metodia vastustaneissa maissa suosituimpien uutis- ja ajankohtaiskanavien uutistoiminta oli toki monipuolisempaa kuin sotaa käyvissä maissa. Suomessa eri näkökulmat näkyivät ja saivat tilaa. Ruodussaan pysyneillä asiantuntijoilla oli kysyntää.

Mielenkiintoisia olivat viestit, joissa kerrottiin juuri sotaa seuranneiden lisänneen Internetin käyttöään. Arvostetut brittiviestimet kertoivat, että erityisesti amerikkalaiset hakeutuivat heidän nettisivuilleen. Trendi oli alkanut jo viime vuoden lopulla. Syyksi arvioitiin amerikkalaisviestimien yksipuolista uutisointia, mutta ehkä kyse oli myös uutisvälineiden luotettavuudesta. Vanhaa sanontaa mukaellen: haluttiin toinenkin mielipide. Sodan kestäessä tämä suuntaus yleistyi myös kansainvälisesti. Internetin suomalaisissakin uutiskeskusteluissa, joita verkko tarjoaa nykyään kiitettävästi, huomasi helposti kuinka tehokas väline Internet on. Uudet tapahtumat, teemat ja analyysit tulivat osaksi vireää vaikkakin helposti rönsyilevää keskustelua nopeasti: usein jopa ennen kuin kotimaiset uutisvälineet ehtivät omat juttunsa julkaista. Netissä jokainen voi olla toimittaja ja jokaisella voi olla mielipide.

Uutiskeskustelujen mielipiteiden kirjo kattoi varmasti kaikki mahdolliset suuntaukset. Muttana mukana oli kuitenkin se, että sukupuoli jakoi suomalaiskeskustelijat. Lähes kaikki olivat miehiä. Naisten on syytä hakeutua

aktiivisemmin julkiseen keskusteluun. Sodan miehinen esittäminen näkyi siinäkin, että tässä sodassa Irakin naisista ei puhuttu. Afganistanissa naisen asema oli keskeinen propagandateema. Propagandateemaksi sen paljasti sekin, että asiasta on sodan jälkeen vaiettu. Afganistan ei muutenkaan ole enää uutinen, vaikka sen pitäisi olla, sillä demokratiaahan maahan piti jälleenrakentaa.

Näennäinen avoimuus, kuten journalistien päästäminen operoivien sotajoukkojen keskelle ("embedded journalism") ja tavanomaista muistuttavan uutistyylin salliminen suljetuilla sotilasalueilla saattoi tuottaa tyydytystä journalisteille, mutta ei välttämättä edistänyt tiedonvälityksen pyrkimystä totuuteen. Suuri osa energiasta kului loppujen lopuksi päivittäisten propagandateemojen "kuluttamiseen": nimettömien sotilas- ja tiedustelulähteiden antamat uutisvinkit osoittautuivat usein epämääräisiksi ja niitä kumottiin päivän mittaan. Uutiset olivat silloin jo levinneet ympäri maailmaa, ja uusi teema odotti vuoroaan. Puhe scud-ohjuksista, kemiallisista aseista, vankien huonosta kohtelusta jne. olivat tyypillisesti näitä propagandateemoja. Onneksi erityisesti Internetin kautta nämä "uutiset" saavat nopeasti vastapainon: yhdessä kriittisten uutisten seuraajien kanssa itse omien uutistensa korjaamiseen tottuneet journalistit voivat kuluttaa esiin nousutta propagandateemaa. Teema ei varsinaisesti katoa, siitä propagandaa keskusteluissa osana omia kantojaan jatkavat pitävät tehokkaasti huolta, mutta kritiikin kautta propaganda kuluu pois. Informaatio­sodan myrskyissä sekä journalisteille kuuluvan lähdekritiikin että laajasti esillä olevan mediakritiikin pitää olla yhtä nopeaa ja tehokasta kuin propagandankin.

YK:n tosiasiallinen ohittaminen nähtiin osoitukseksi käyttää voimaa, vaikka kansainvälinen yhteisö suhtautuisikin siihen varsin monimielisesti. Tätä kirjoitettaessa ristiriita on entistä selvempi. YK puhuu pääsihteerinsä suulla realistisesti miehityksestä ja miehityshallinnosta, kun Yhdysvallat pitäytyy propagandistisesti retoriikassaan: kyse on vapautuksesta. Irakissa pidetyt mielenosoitukset ja aseelliset välikohtaukset kuolonuhreineen osoittavat, että väestölläkin on sanansa sanottavana tähän tulkintaan. Sinne asti journalistien uutisnäkö ei ole vielä kunnolla yltänyt eikä luultavasti ylläkään.

Miehityksen jälkeisen ryöstelyn salliminen, joka ulottui jopa diplomaattisiin kohteisiin ja museoihin, ja humanitaarisen avun toteuttamisen viivyttely ovat luettavissa sodan pelisääntöjen rikkomiseksi. Niistä on syytäkin antaa julkista kritiikkiä. Afganistanista lähtien on kyse ollut myös sotavankien kohtelusta: uusimmat tiedot alaikäisistä vangeista, jotka eivät "laittomina sotilaina" saa edes sotavangin statusta ja sen mukaista kohtelua osoittavat, että vastaavaa voidaan pelätä tapahtuvan myös Irakin "puhdistamisessa" Saddamin kannattajista. Näiden Baath-puolueen jäsenistöön yltävien operaatioiden yksityiskohdista emme ole saaneet uutisista lukea muiden kuin pelikorteiksi saatettujen nimettyjen henkilöiden kohdalla.

Jälleenrakennuksen taloudelliset ehdot ja tavat ovat nekin suuren kritiikin alla: YK:lta vaaditaan edelleen vapaita käsiä talouden järjestämiseen, samalla kun sille ei haluta antaa osaa eikä arpa demokratian toteuttamiseen sodan jälkeisessä Irakissa. Jälleenrakennuksen ja Irakin öljystä ja muiden luonnonrikkauksien ottaminen amerikkalaisyhtiöiden haltuun on osoitus sekin piittaamattomuudesta kansainvälistä yhteistyötä kohtaan. Ne eivät anna hyvää kuvaa siitä demokratiamallista, jota Irakiin aseiden avulla viedään.

Kun perustelut ovat ontuneet, on syytä olettaa, että Irakin sota oli osa "ikuista sodankäyntiä", joka julistettiin vuoden 2001 terrori-iskujen jälkeen. Tuon sodan taustalla on neokonservatismi, Washington DC:n tutkimus- ja hallintoinstituuteissa kehittynyt New World Order -ideologiaa painottava suuntaus. Ikuisen sodan ongelma on siinä, ettei se koskaan lopu. Uusia kohteita etsitään jo ennen kuin edellinen on saatu päätökseen. Kynnisimmille se merkitsee arvausleikkiä: kuka on vuorossa seuraavana. Arvausleikin kohteena olevat tuskin suostuvat riisumaan itseään aseista ennen sotaa kuten Irak teki. Se tekee tästä leikistä kuolemaakin vakavamman.

* * *

Historiallinen Aikakauskirja täyttää 100 vuotta. Ennen & Nyt -toimitus onnittelee sydämensä pohjasta. Lahjamme on yksinkertainen: kehotamme kaikkia lukijoitamme tilaamaan HAikin.

Samalla iloitsemme omasta menestyksestäme, lukijoiden määrä lehdessämme on tehnyt meistä jo yhtä yleisen vierailukohteen kuin mitä **Agricola** on. Jos tämän numeron menestys on yhtä suurta, puhkaisemme 100 000 kävijän rajan ennen syksyä. Siitä on hyvä tavoitella seuraavaa nollaa loppuun.

Helsingissä 27.4. 2003

Jari Sedergren

päätoimittaja

ENNEN JA NYT

Historian tietosanommat